

ΓΕΝΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ Αρ. 8 (2006)

Το δικαίωμα του παιδιού στην προστασία από τη σωματική τιμωρία και άλλες βίαιες ή εξευτελιστικές μορφές τιμωρίας (άρθρα 19, 28(2) και 37 *inter alia*)

Περιεχόμενα

I. Στόχοι

II. Πλαίσιο

III. Ορισμοί

IV. Πρότυπα ανθρωπίνων δικαιωμάτων

V. Μέτρα και μηχανισμοί που απαιτούνται για την εξάλειψη της σωματικής τιμωρίας και άλλων βίαιων ή εξευτελιστικών μορφών τιμωρίας:

1. Νομοθετικά μέτρα.

2. Εφαρμογή της απαγόρευσης της σωματικής τιμωρίας και άλλων βίαιων ή εξευτελιστικών μορφών τιμωρίας.

3. Εκπαιδευτικά και άλλα μέτρα.

4. Παρακολούθηση και αξιολόγηση.

VI. Απαραίτητα στοιχεία για τις αναφορές σύμφωνα με τη Σύμβαση.

I. Στόχοι

1. Σε συνέχεια των δύο Ημερών Γενικής Συζήτησης για τη βία εις βάρος των παιδιών, που πραγματοποιήθηκαν το 2000 και το 2001, η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού αποφάσισε να εκδώσει μια σειρά Γενικών Σχολίων σχετικά με την εξάλειψη της βίας εις βάρος των παιδιών. Το ανά χείρας έγγραφο αποτελεί το πρώτο τεύχος αυτής της σειράς. Η Επιτροπή έχει στόχο να καθοδηγήσει τα συμβαλλόμενα κράτη ώστε να κατανοήσουν τις διατάξεις της Σύμβασης σχετικά με την προστασία των παιδιών από κάθε μορφή βίας. Το παρόν Γενικό Σχόλιο επικεντρώνεται στη σωματική τιμωρία και άλλες βίαιες ή εξευτελιστικές μορφές τιμωρίας, οι οποίες αποτελούν ευρέως αποδεκτές και εφαρμόσιμες μορφές βίας εις βάρος παιδιών.

2. Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού και άλλα διεθνή όργανα για τα ανθρώπινα δικαιώματα αναγνωρίζουν το δικαίωμα των παιδιών στο σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της σωματικής τους αξιοπρέπειας και στην ισότιμη προστασία τους έναντι του νόμου. Η Επιτροπή εκδίδει το παρόν Γενικό Σχόλιο προκειμένου να τονίσει την υποχρέωση όλων των συμβαλλομένων κρατών να κινηθούν ταχύτατα προς την απαγόρευση και εξάλειψη της σωματικής τιμωρίας και όλων των άλλων βίαιων και εξευτελιστικών μορφών τιμωρίας εις βάρος των παιδιών και να σκιαγραφήσει τα νομοθετικά και άλλα εκπαιδευτικά μέτρα καθώς και μέτρα αύξησης της συνειδητοποίησης που πρέπει να λάβουν τα κράτη.

3. Η αντιμετώπιση της ευρείας αποδοχής ή της ανοχής της σωματικής τιμωρίας στα παιδιά και η εξάλειψή της, στην οικογένεια, τα σχολεία και άλλα περιβάλλοντα, δεν είναι μόνον υποχρέωση των συμβαλλομένων κρατών σύμφωνα με τη Σύμβαση. Αποτελεί και βασική στρατηγική για τη μείωση και την αποτροπή όλων των μορφών βίας στις κοινωνίες.

II. Πλαίσιο

4. Η Επιτροπή, ήδη από τις πρώτες συνεδρίες της, έχει αποδώσει ιδιαίτερη προσοχή στη διεκδίκηση των δικαιωμάτων των παιδιών για την προστασία τους από κάθε μορφής βία. Μελετώντας τις εκθέσεις των συμβαλλομένων κρατών και πιο πρόσφατα στο πλαίσιο της Μελέτης για τη Βία εις βάρος των Παιδιών του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ, η Επιτροπή επεσήμανε με μεγάλη ανησυχία την ευρέως διαδεδομένη νομιμότητα και τη διαρκή κοινωνική αποδοχή της σωματικής τιμωρίας και άλλων βίαιων ή εξευτελιστικών τιμωριών εις βάρος των παιδιών¹. Ήδη από το 1993, η Επιτροπή επεσήμανε στην έκθεση της τέταρτης συνεδρίας της ότι *«αναγνώριζε τη σημασία του ζητήματος της σωματικής τιμωρίας στη βελτίωση του συστήματος προαγωγής και προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού και αποφάσισε να αφιερώσει την προσοχή της κατά τη διαδικασία εξέτασης των εκθέσεων των κρατών μελών.»*²

5. Κατά την πρώτη δεκαετία εξέτασης των εκθέσεων των συμβαλλομένων κρατών, η Επιτροπή προέβη σε σύσταση για την απαγόρευση κάθε σωματικής τιμωρίας στην οικογένεια και σε άλλα περιβάλλοντα, σε περισσότερες από 130 κράτη σε όλες τις ηπείρους³. Είναι ενθαρρυντικό για την Επιτροπή το γεγονός ότι ένας ολοένα και μεγαλύτερος αριθμός κρατών λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα, νομοθετικά και άλλα, για τη διεκδίκηση του δικαιώματος του παιδιού στο σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειάς του και της σωματικής ακεραιότητάς και στην ισότιμη προστασία του έναντι του νόμου. Η Επιτροπή κατανοεί ότι έως το 2006 περισσότερα από 100 κράτη είχαν απαγορεύσει τη σωματική τιμωρία στα σχολεία και στο ποινικό σύστημά τους για ανηλίκους. Ολοένα και περισσότερα κράτη έχουν ολοκληρώσει τη διαδικασία απαγόρευσης στο περιβάλλον του σπιτιού και της οικογένειας και όλες τις μορφές εναλλακτικής φροντίδας⁴.

6. Τον Σεπτέμβριο 2000, η Επιτροπή πραγματοποίησε την πρώτη από τις δύο Ημέρες Γενικής Συζήτησης με θέμα τη βία εις βάρος των παιδιών. Το θέμα της συζήτησης ήταν «Η βία δημοσίων φορέων εις βάρος των παιδιών» και κατόπιν αυτής η Επιτροπή υιοθέτησε λεπτομερείς συστάσεις, συμπεριλαμβανομένης της απαγόρευσης κάθε μορφής σωματικής τιμωρίας και την εκκίνηση εκστρατειών πληροφόρησης του κοινού *«προκειμένου να αυξήσουμε το βαθμό συνειδητοποίησης*

¹ Η Μελέτη για τη Βία εις βάρος των Παιδιών του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ, που θα παρουσιαστεί στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ το φθινόπωρο 2006. Για περισσότερα βλ. <http://www.violencestudy.org>.

² Committee on the Rights of the Child, Report on the fourth session, 25 Οκτωβρίου 1993, CRC/C/20, παράγραφος 176.

³ Όλες οι εκθέσεις των κρατών μελών είναι διαθέσιμες στη διεύθυνση www.ohchr.ch.

⁴ Η Παγκόσμια Πρωτοβουλία για το Τέλος της Σωματικής Τιμωρίας των Παιδιών παρέχει εκθέσεις για το νομικό καθεστώς της σωματικής τιμωρίας στη διεύθυνση www.endofcorporalpunishment.org.

και να ευαισθητοποιήσουμε το κοινό σχετικά με το βαθμό σοβαρότητας των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πεδίο αυτό και τις βλαβερές επιπτώσεις τους στα παιδιά και να αντιμετωπίσει το ζήτημα της πολιτιστικής αποδοχής της βίας εις βάρος των παιδιών, προάγοντας αντ' αυτής τη «μηδενική ανοχή» στη βία»⁵.

7. Τον Απρίλιο 2001, η Επιτροπή υιοθέτησε το πρώτο της Γενικό Σχόλιο με θέμα «Οι Στόχους της Εκπαίδευσης» και επανέλαβε ότι η σωματική τιμωρία είναι ασυμβίβαστη με τη Σύμβαση: «...τα παιδιά δεν χάνουν τα ανθρώπινα δικαιώματά τους μόλις περάσουν την πύλη του σχολείου. Έτσι, για παράδειγμα, η εκπαίδευση πρέπει να παρέχεται με τρόπο που σέβεται την εγγενή αξιοπρέπεια του παιδιού, το καθιστά ικανό να εκφράζει τις απόψεις του ελεύθερα σύμφωνα με το άρθρο 21(1) και να συμμετέχει στη σχολική ζωή. Η εκπαίδευση πρέπει, επίσης, να παρέχεται με τρόπο που σέβεται τα αυστηρά όρια που θέτει ο άρθρο 28(2) για την πειθαρχία και προάγει τη μη βία στο σχολείο. Η Επιτροπή έχει επανειλημμένως καταστήσει σαφές στις καταληκτικές επισημάνσεις της ότι η σωματική τιμωρία δεν αποδίδει σεβασμό στην εγγενή αξιοπρέπεια του παιδιού ούτε στα αυστηρά όρια για τη σχολική πειθαρχία...»⁶.

8. Στις συστάσεις που υιοθετήθηκαν σε συνέχεια της δεύτερης Γενικής Συζήτησης με θέμα «Βία εις βάρος Παιδιών στο Περιβάλλον της Οικογένειας και του Σχολείου», που πραγματοποιήθηκε τον Σεπτέμβριο 2001, η Επιτροπή κάλεσε τα συμβαλλόμενα κράτη «να θέσουν σε ισχύ ή να καταργήσουν, με το χαρακτήρα του επείγοντος, τη νομοθεσία τους προκειμένου να αποτρέψουν όλες τις μορφές της βίας, όσο ελαφριά κι αν είναι, στο περιβάλλον της οικογένειας και του σχολείου, συμπεριλαμβανομένης της βίας ως μορφή πειθαρχίας, όπως απαιτούν οι διατάξεις της Σύμβασης...»⁷.

9. Άλλο ένα αποτέλεσμα των Ημερών Γενικής Συζήτησης του 2000 και του 2001 της Επιτροπής ήταν μια σύσταση ότι θα έπρεπε να ζητηθεί από τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ, μέσω της Γενικής Συνέλευσης, να πραγματοποιήσει μια παγκόσμια μελέτη σε βάθος για τη βία εις βάρος των παιδιών. Η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ έδωσε συνέχεια σ' αυτό το 2001⁸. Στο πλαίσιο της Μελέτης του ΟΗΕ που πραγματοποιήθηκε από το 2003 έως το 2006, η ανάγκη απαγόρευσης όλων των σήμερα νομιμοποιημένων μορφών βίας εις βάρος παιδιών τονίστηκε ιδιαίτερα, όπως και η βαθεία ανησυχία των ίδιων των παιδιών για την σχεδόν παγκόσμια αποδοχή της σωματικής τιμωρίας στο περιβάλλον της οικογένειας και τη διαρκή νομιμότητά της σε πολλά συμβαλλόμενα κράτη στα σχολεία, σε άλλους θεσμούς και στο ποινικό σύστημα για τα παιδιά που έχουν προβλήματα με τον νόμο.

⁵ Committee on the Rights of the Child, Day of general Discussion on State violence against children. Report on the 25th session, Σεπτέμβριος/Οκτώβριος 2000, CRC/C/100, παράγραφοι 668-688.

⁶ Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 1, The aims of education, 17 Απριλίου 20001, CRC/GC/2001/1, παράγραφος 8.

⁷ Committee on the Rights of the Child, Day of General Discussion on Violence against children within the family and in schools, Report on the 28th session, Σεπτέμβριος/Οκτώβριος 2001, CRC/C/111, παράγραφοι 701-745.

⁸ UNGA resolution 56/138, 2001.

III. Ορισμοί

10. Σύμφωνα με τη Σύμβαση, ως «παιδί» ορίζεται *«κάθε ανθρώπινο ον μικρότερο των δεκαοκτώ ετών, εκτός εάν η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα, σύμφωνα με την ισχύουσα για το παιδί νομοθεσία»*⁹.

11. Η Επιτροπή ορίζει ως «σωματική» τιμωρία (“corporal” ή “physical” στα αγγλικά) κάθε τρόπο τιμωρίας κατά τον οποίο χρησιμοποιείται σωματική βία και έχει στόχο να προκαλέσει κάποιου βαθμού, όσο μικρού κι αν είναι, πόνου ή δυσφορίας. Τις περισσότερες φορές πρόκειται για «ξύλο» (κτύπημα) παιδιών, με τα χέρια ή με άλλα μέσα – μαστίγιο, ραβδί, ζώνη, παπούτσι, ξύλινη κουτάλα κλπ. Ενδέχεται, όμως, να αφορά και κλωτσιές, ταρακούνημα ή σπρώξιμο, ξύσιμο, τσίμπημα, δάγκωμα, τράβηγμα των μαλλιών ή στρίψιμο των αυτιών, εξαναγκασμό των παιδιών να στέκονται σε άβολες στάσεις, κάπνισμο, ζεμάτισμα ή εξαναγκασμό κατάποσης (για παράδειγμα όταν πλένει κανείς το στόμα του παιδιού με σαπούνι ή τα εξαναγκάζει να καταπιούν καυτερά μπαχαρικά). Σύμφωνα με την Επιτροπή, η σωματική τιμωρία είναι πάντα εξευτελιστική. Επιπλέον, υπάρχουν άλλες μορφές τιμωρίας, μη σωματικής, που είναι επίσης σκληρές και εξευτελιστικές και έτσι ασύμβατες με τις αρχές της Σύμβασης όπως, για παράδειγμα, η τιμωρία που υποτιμά, ταπεινώνει, σπιλώνει, χρησιμοποιεί ως εξιλαστήριο θύμα, απειλεί, φοβίζει ή γελοιοποιεί το παιδί.

12. Η σωματική τιμωρία και άλλες σκληρές και εξευτελιστικές μορφές τιμωρίας παιδιών λαμβάνουν χώρα σε πολλά περιβάλλοντα συμπεριλαμβανομένων του σπιτιού και της οικογένειας, όλων των μορφών εναλλακτικής φροντίδας, στα σχολεία και σε άλλους εκπαιδευτικούς οργανισμούς, στα συστήματα δικαιοσύνης –τόσο ως καταδικαστική ποινή στα δικαστήρια όσο και ως ποινή εντός των ποινικών και άλλων θεσμών– σε καταστάσεις παιδικής εργασίας και στην κοινότητα.

13. Ενώ αρνείται κάθε δικαιολόγησης για τη βία και την ταπείνωση ως μορφές τιμωρίας για τα παιδιά, η Επιτροπή δεν απορρίπτει επ’ ουδενί τη θετική έννοια της πειθαρχίας. Η υγιής ανάπτυξη των παιδιών εξαρτάται από τους γονείς και τους άλλους ενήλικες για την κατάλληλη καθοδήγηση, εναρμονισμένη με την ανάπτυξη των ικανοτήτων του παιδιού, προκειμένου να βοηθήσει στην ανάπτυξή τους προς μια υπεύθυνη ζωή στην κοινωνία.

14. Η Επιτροπή αναγνωρίζει ότι η λειτουργία του γονέα και η παροχή φροντίδας του παιδιού, ειδικά στα μωρά και στα νεαρά παιδιά, απαιτεί συχνές σωματικές ενέργειες και παρεμβάσεις για να την προστασία τους. Αυτό διαφέρει από την οικειοθελή και ποινική χρήση της βίας για να προκληθεί πόνος σε κάποιο βαθμό, δυσφορία ή ταπείνωση. Ως ενήλικες, είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε τη διαφορά ανάμεσα σε μια προστατευτική κίνηση και σε μια ποινικός κολάσιμη βιαιοπραγία, είναι πιο δύσκολο, όμως, να κάνουμε αυτόν το διαχωρισμό σε σχέση με ενέργειες προς παιδιά. Ο νόμος σε όλα τα συμβαλλόμενα κράτη επιτρέπει, ρητώς ή εμμέσως, τη χρήση μη ποινικής και απαραίτητης βίας για την προστασία των ανθρώπων.

15. Η Επιτροπή αναγνωρίζει ότι υπάρχουν εξαιρετικές περιπτώσεις στις οποίες οι δάσκαλοι ή και άλλοι, π.χ. κάποιοι που εργάζονται με παιδιά σε ιδρύματα και με παιδιά που έχουν προβλήματα με το νόμο, ενδεχομένως να έρχονται αντιμέτωποι με

⁹ Άρθρο 1.

επικίνδυνες συμπεριφορές που δικαιολογεί τη χρήση λελογισμένης καταστολής με σκοπό τον έλεγχο. Και σ' αυτό το σημείο υπάρχει σαφής διαχωρισμός ανάμεσα στη χρήση βίας που προκαλείται από την ανάγκη να προστατευθεί το παιδί το ίδιο ή άλλοι και τη χρήση της βίας για τιμωρία. Πρέπει να υπερισχύει πάντα η αρχή της ελάχιστης απαραίτητης χρήσης βίας για το συντομότερο χρονικό διάστημα. Απαιτείται επίσης λεπτομερειακή καθοδήγηση και εκπαίδευση, τόσο για την ελαχιστοποίηση της ανάγκης να χρησιμοποιηθεί καταστολή αλλά και για να εξασφαλιστεί ότι όποια μέθοδος χρησιμοποιείται είναι ασφαλής και ανάλογη στην κάθε περίπτωση και δεν ενέχει οικειοθελή πρόκληση πόνου ως μορφή ελέγχου.

IV. Πρότυπα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και σωματική τιμωρία παιδιών

16. Πριν την υιοθέτηση της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η Διεθνής Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου –η Παγκόσμια Διακήρυξη και τα δύο Σύμφωνα, το Διεθνές Σύμφωνο για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα και το Σύμφωνο των Οικονομικών, Κοινωνικών και Πολιτιστικών Δικαιωμάτων– υποστήριζαν το δικαίωμα «του καθένα» στον σεβασμό της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας και της σωματικής του ακεραιότητας και στη νομική προστασία. Υποστηρίζοντας την υποχρέωση των συμβαλλόμενων κρατών να απαγορεύσουν και να εξαλείψουν κάθε σωματική τιμωρία και όλες τις άλλες εξευτελιστικές μορφές τιμωρίας, η Επιτροπή σημειώνει ότι η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού στηρίζεται σ' αυτά τα θεμέλια. Η αξιοπρέπεια όλων και ενός εκάστου των ατόμων αποτελεί τη θεμελιώδη καθοδηγητική αρχή του διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

17. Το Προοίμιο της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού επιβεβαιώνει, σύμφωνα με τις αρχές της Χάρτας των Ηνωμένων Εθνών, που επαναλαμβάνονται στο Προοίμιο της Παγκόσμιας Διακήρυξης, ότι *«η αναγνώριση της εγγενούς αξιοπρέπειας και των ισότιμων και αναφαίρετων δικαιωμάτων όλων των μελών του ανθρωπίνου γένους αποτελεί το θεμέλιο της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης στον κόσμο»*.

18. Το άρθρο 37 της Σύμβασης απαιτεί από τα συμβαλλόμενα κράτη να διασφαλίσουν ότι *«κανένα παιδί δεν υποβάλλεται σε βασανιστήρια ή σε άλλες σκληρές, απάνθρωπες ή εξευτελιστικές τιμωρίες ή μεταχείριση»*. Αυτό επιτείνεται και επεκτείνεται με το άρθρο 19, το οποίο απαιτεί από τα συμβαλλόμενα κράτη *«να λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα νομοθετικά, διοικητικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά μέτρα προκειμένου να προστατεύσουν το παιδί από κάθε μορφή βίας, προσβολής ή βιαιοπραγιών σωματικών ή πνευματικών, εγκατάλειψης ή παραμέλησης, κακής μεταχείρισης ή εκμετάλλευσης, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής βίας, κατά το χρόνο που βρίσκεται υπό την επιμέλεια των γονέων του ή του ενός από τους δύο, του ή των νομίμων εκπροσώπων του ή οποιουδήποτε άλλου προσώπου στο οποίο το έχουν εμπιστευθεί»*. Δεν υπάρχει καμία ασάφεια: η διατύπωση *«κάθε μορφής σωματικής ή πνευματικής βίας»* δεν αφήνει κανένα περιθώριο για κανενός βαθμού νομιμοποιημένη βία εις βάρος παιδιών. Η σωματική τιμωρία και άλλες σκληρές ή εξευτελιστικές μορφές τιμωρίας αποτελούν μορφές βίας και τα συμβαλλόμενα κράτη πρέπει να λάβουν όλα τα κατάλληλα νομικά, διοικητικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά μέτρα προκειμένου να την εξαλείψουν.

19. Επιπλέον, το άρθρο 28(2) της Σύμβασης αναφέρεται στη σχολική πειθαρχία και απαιτεί τα συμβαλλόμενα κράτη να «*παιρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για την εφαρμογή της σχολικής πειθαρχίας με τρόπο που να ταιριάζει στην αξιοπρέπεια του παιδιού ως ανθρώπινου όντος, και σύμφωνα με την παρούσα Σύμβαση*».

20. Το άρθρο 19 και το άρθρο 28(2) δεν αναφέρονται ρητά στη σωματική τιμωρία. Στα πρακτικά των προπαρασκευαστικών εργασιών (*travaux preparatoires*) για τη Σύμβαση δεν καταγράφεται καμία συζήτηση για τη σωματική τιμωρία κατά τη διάρκεια των συνεδριάσεων επιμέλειας του προσχεδίου. Αλλά η Σύμβαση, όπως και όλα τα εργαλεία για τα ανθρώπινα δικαιώματα, πρέπει να θεωρείται ζωντανό εργαλείο, η ερμηνεία του οποίου εξελίσσεται με το χρόνο. Στα 16 χρόνια που έχουν περάσει απ' την υιοθέτηση της Σύμβασης, η αποδοχή της σωματικής τιμωρίας στο περιβάλλον του σπιτιού, του σχολείου και άλλων θεσμών έχει γίνει περισσότερο εμφανής μέσω της διαδικασίας αναφορών υπό τη Συνθήκη και μέσω της έρευνας και της διαδικασίας υπεράσπισης εκ μέρους των, μεταξύ άλλων, εθνικών οργανισμών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ΜΚΟ.

21. Όπου υπάρχει, είναι κατανοητό ότι η πρακτική της σωματικής τιμωρίας έρχεται σε άμεση σύγκρουση με τα ισότιμα και αναφαίρετα δικαιώματα των παιδιών για σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της σωματικής τους ακεραιότητας. Η διακριτή φύση των παιδιών, η αρχική ανεξάρτητη και αναπτυξιακή κατάστασή τους, το μοναδικό ανθρώπινο δυναμικό όπως και το πόσο ευάλωτα είναι, όλα αυτά αξιώνουν μεγαλύτερη κι όχι μικρότερη νομική και άλλη προστασία από όλες τις μορφές βίας.

22. Η Επιτροπή τονίζει ότι η εξάλειψη της βίαιης και ταπεινωτικής τιμωρίας των παιδιών, μέσω της νομικής μεταρρύθμισης και άλλων απαραίτητων μέτρων, αποτελεί άμεση και κατηγορηματική υποχρέωση των συμβαλλομένων κρατών. Επισημαίνει ότι άλλα όργανα Συνθηκών, συμπεριλαμβανομένης της Επιτροπής για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, της [Επιτροπής του ΟΗΕ για τα Οικονομικά, Κοινωνικά, και Πολιτιστικά Δικαιώματα](#) και της Επιτροπής ενάντια στα Βασανιστήρια αντικατοπτρίζουν την ίδια άποψη στις καταληκτικές επισημάνσεις των εκθέσεων των συμβαλλομένων κρατών υπό τα σχετικά εργαλεία, κάνοντας συστάσεις για την απαγόρευση και άλλα μέσα εναντίον της σωματικής τιμωρίας στα σχολεία, στο ποινικό σύστημα και σε μερικές περιπτώσεις στην οικογένεια. Για παράδειγμα, η Επιτροπή για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα στο Γενικό Σχόλιο του 1999 με τίτλο «*Το Δικαίωμα στην Εκπαίδευση*», δηλώνει: «*Σύμφωνα με την άποψη της Επιτροπής, η σωματική τιμωρία δεν συνάδει με τη θεμελιώδη καθοδηγητική αρχή του διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων που εμπεδώνεται στο Προίμιο της Παγκόσμιας Διακήρυξης και των δύο Συνθηκών: η αξιοπρέπεια του ατόμου. Άλλες πτυχές της σχολικής πειθαρχίας ενδέχεται επίσης να μην συνάδουν με τη σχολική πειθαρχία, συμπεριλαμβανομένης του δημόσιου εξευτελισμού*»¹⁰.

23. Η σωματική τιμωρία έχει καταδικαστεί επίσης από περιφερειακούς μηχανισμούς ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει σταδιακά καταδικάσει τη σωματική τιμωρία των παιδιών σε μια σειρά αποφάσεων, πρώτα στο ποινικό σύστημα, μετά στα σχολεία

¹⁰ Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment No. 13, “The right to education” (αρθρ. 13, 1999) παράγραφος 41.

συμπεριλαμβανομένων και των ιδιωτικών σχολείων και πιο πρόσφατα στο περιβάλλον του σπιτιού¹¹. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τα Κοινωνικά Δικαιώματα, παρακολουθώντας τη συμμόρφωση των κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης με τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη και τον Αναθεωρημένο Κοινωνικό Χάρτη, κατέληξε ότι η συμμόρφωση με τις Χάρτες απαιτεί τνομική απαγόρευση κάθε είδους βίας εις βάρος των παιδιών στο περιβάλλον του σχολείου, άλλου θεσμού, του σπιτιού ή αλλού¹².

24. Μια Συμβουλευτική Γνωμοδότηση του Παναμερικανικού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων με θέμα «Το Νομικό Καθεστώς και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Παιδιού» (2002) υποστηρίζει ότι τα συμβαλλόμενα κράτη της Αμερικανικής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων *«έχουν την υποχρέωση... να υιοθετούν όλα τα θετικά μέτρα που απαιτούνται για να διασφαλιστεί η προστασία των παιδιών από την κακομεταχείριση, είτε στις σχέσεις τους με τις δημόσιες αρχές, είτε στις σχέσεις τους με άλλα άτομα, είτε με μη κυβερνητικούς φορείς»*. Το Δικαστήριο παραθέτει τις διατάξεις της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, τα πορίσματα της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού όπως επίσης και αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων σχετικά με τις υποχρεώσεις των κρατών να προστατεύουν τα παιδιά από τη βία σε όλα τα περιβάλλοντα συμπεριλαμβανομένου του οικογενειακού. Το Δικαστήριο καταλήγει ότι *«είναι καθήκον του κράτους να υιοθετεί θετικά μέτρα ώστε να διασφαλίζεται πλήρως η αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων του παιδιού»*¹³.

25. Η Αφρικανική Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Δικαιωμάτων των Λαών παρακολουθεί την εφαρμογή του Αφρικανικού Χάρτη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Λαών. Σε μια απόφαση του 2003 επί μιας ατομικής επικοινωνίας σχετικά με μια ποινή «μαστιγώματος» που επιβάλλεται στους μαθητές, η Επιτροπή κατέληξε ότι αυτή η ποινή παραβίαζε το άρθρο 5 της Αφρικανικής Χάρτας, που απαγορεύει τη σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική τιμωρία. Ζήτησε από την αντίστοιχη κυβέρνηση να προβεί σε νομοθετική τροποποίηση, καταργώντας την ποινή του μαστιγώματος και να λάβει τα απαραίτητα μέτρα προκειμένου να εξασφαλιστεί η αποζημίωση των θυμάτων. Στην απόφασή της η Επιτροπή δηλώνει: *«Κανένα φυσικό πρόσωπο, και ιδιαίτερα η κυβέρνηση μιας χώρας, δεν έχει το δικαίωμα να ασκήσει σωματική βία σε άτομα ως ποινή. Αυτό το δικαίωμα θα ισοδυναμούσε με την αποδοχή εκ μέρους της Χάρτας των βασανιστηρίων από το*

¹¹ Μια σειρά αποφάσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχουν καταδικάσει τη σωματική τιμωρία, βλ. ιδιαίτερα Tyger εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου, 1978, Campbell και Cosans εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου, 1982, Costello-Roberts εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου, 1993, A εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου, 1998. Οι αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου είναι διαθέσιμες στη διεύθυνση <http://www.echr.coe.int/echr>

¹² European Committee of Social Rights, γενικές επισημάνσεις σχετικά με το άρθρο 7 παράγραφος 10 και άρθρο 17, Conclusions XV-2, τ.1, Γενική Εισαγωγή, σελ. 26, 2001. Από τότε η Επιτροπή έχει εκδώσει πορίσματα, αφού διαπίστωσε ότι ένας αριθμός συμβαλλομένων κρατών δεν είχε συμμορφωθεί επειδή δεν είχε επιτύχει την απαγόρευση κάθε μορφής σωματική τιμωρία στο περιβάλλον του σπιτιού και αλλού. Το 2005 εξέδωσε αποφάσεις επί συλλογικών καταγγελιών που έγιναν σύμφωνα με τις χάρτες, αφού διαπίστωσε ότι τρία κράτη δεν είχαν συμμορφωθεί αφού δεν είχαν προβεί στην απαγόρευση. Για λεπτομέρειες, βλ. http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/Enc. Επίσης, *Eliminating corporal punishment: a human rights imperative for Europe's children*, Council of Europe publishing, 2005.

¹³ Inter-American Court of Human Rights, Advisory opinion OC-17/2002 της 28^{ης} Αυγούστου 2002, παράγραφοι 87 και 91.

Κράτος και θα αντιτίθετο στην ίδια τη φύση της συνθήκης ανθρωπίνων δικαιωμάτων»¹⁴. Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού με ικανοποίηση επισημαίνει ότι τα συνταγματικά και άλλα ανώτερα δικαστήρια σε πολλές χώρες έχουν εκδώσει αποφάσεις που καταδικάζουν τη σωματική τιμωρία εις βάρος των παιδιών σε πολλά ή και σε όλα τα περιβάλλοντα και στις περισσότερες περιπτώσεις κάνουν σαφή αναφορά και παραπομπή στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού¹⁵.

26. Στις περιπτώσεις που η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, εξετάζοντας τις εκθέσεις συγκεκριμένων κρατών, έθεσε θέμα εξάλειψης της σωματικής τιμωρίας, οι κυβερνητικοί εκπρόσωποι μερικές φορές υπενόησαν ότι κάποιας μορφής «ήπια» ή «λογική» σωματική τιμωρία μπορεί να δικαιολογηθεί ότι υπηρετεί το «βέλτιστο συμφέρον» του παιδιού. Η Επιτροπή αναγνώρισε, ως σημαντική γενική αρχή, την απαίτηση της Σύμβασης το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού να αποτελεί πρωταρχικό άξονα όλων των ενεργειών που αφορούν παιδιά (άρθρο 3(2)). Η Σύμβαση ορίζει, επίσης, στο άρθρο 18 ότι το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού αποτελεί τη βασική μέριμνα των γονέων του. Αλλά η ερμηνεία της έννοιας του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού θα πρέπει να συμφωνεί με το σύνολο της Σύμβασης, συμπεριλαμβανομένης της υποχρέωσης να προστατεύονται τα παιδιά από κάθε μορφής βία και την απαίτηση να αποδίδεται η αρμόζουσα βαρύτητα στη γνώμη των παιδιών· δεν είναι δυνατόν να χρησιμοποιείται η έννοια αυτή για να δικαιολογεί πρακτικές, συμπεριλαμβανομένης της σωματικής τιμωρίας και άλλων μορφών σκληρής και εξευτελιστικής τιμωρίας, που έρχονται σε αντίθεση με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια του παιδιού και το δικαίωμά του στη σωματική ακεραιότητα.

27. Το Προοίμιο της Σύμβασης στηρίζει την οικογένεια ως *«τη θεμελιώδη ομάδα της κοινωνίας και το φυσικό περιβάλλον για την ανάπτυξη και την ευημερία όλων των*

¹⁴ African Commission on Human and Peoples' Rights, Curtis Francis Doebbler εναντίον Σουδάν, Comm. No. 236/2000 (2003), βλ. παράγραφος 91.

¹⁵ Για παράδειγμα, το 2002 το Εφετείο της Δημοκρατίας των νησιών Φίτζι κήρυξε αντισυνταγματική τη σωματική τιμωρία στα σχολεία και στο ποινικό σύστημα. Η απόφαση δήλωνε: «Τα παιδιά έχουν το δικαίωμα ούτε κατ' ελάχιστον κατώτερα από τα δικαιώματα των ενηλίκων. Τα Φίτζι έχουν επικυρώσει τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Το Σύνταγμά μας εγγυάται επίσης θεμελιώδη δικαιώματα για όλους. Η Κυβέρνηση πρέπει να υιοθετήσει τις αρχές που σέβονται τα δικαιώματα όλων των ατόμων, των κοινοτήτων και των ομάδων. Με το καθεστώς τους ως παιδιά, τα παιδιά χρειάζονται ειδική προστασία. Οι εκπαιδευτικοί φορείς μας θα πρέπει να αποτελούν ιερά της ειρήνης και του δημιουργικού εμπλουτισμού κι όχι εστίες φόβου, κακομεταχείρισης και διαφθοράς της ανθρώπινης αξιοπρέπειας των μαθητών» (Εφετείο Φίτζι, Naushad Ali εναντίον του Δημοσίου, 2002). Το 1996 το ανώτατο Δικαστήριο της Ιταλίας, το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο στη Ρώμη, εξέδωσε μια απόφαση που ουσιαστικά απαγορεύει κάθε σωματική τιμωρία εκ μέρους των γονέων. Η απόφαση δηλώνει: «... η χρήση της βίας για εκπαιδευτικούς σκοπούς δεν είναι δυνατόν να θεωρείται νόμιμη. Κι αυτό για δύο λόγους: ο πρώτος είναι η προεξέχουσα σημασία που αποδίδει το [ιταλικό] νομικό σύστημα στην προστασία της αξιοπρέπειας του ατόμου. Αυτό συμπεριλαμβάνει «ανηλίκους» που έχουν πλέον δικαιώματα και δεν είναι απλώς αντικείμενα υπό την προστασία των γονέων τους ή, ακόμη χειρότερα, αντικείμενα στην κατοχή των γονέων τους. Ο δεύτερος λόγος είναι ότι, ως εκπαιδευτικός στόχος, η αρμονική ανάπτυξη της προσωπικότητας ενός παιδιού, που διασφαλίζει ότι το παιδί, αγόρι ή κορίτσι, ενστερνίζεται τις αρχές της ειρήνης, της ανοχής και της συνύπαρξης, δεν μπορεί να επιτευχθεί με τη χρήση βίαιων μέσων που αντιτίθενται σ' αυτούς τους στόχους (Cambria, Cass, sez. VI, 19 Μαρτίου 1996 [Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, 6^ο Ποινικό Τμήμα, 18 Μαρτίου 1996], Foro It II 1996, 407 (Ιταλία)). Βλ. επίσης Συνταγματικό Δικαστήριο Νοτίου Αφρικής (2000), Christian Education South Africa εναντίον Υπουργείου Παιδείας, CCT4/00· 2000(4) SA 757 (CC)· 2000(10) BCLR 1051 (CC), 18 Αυγούστου 2000.

μελών της και ειδικά των παιδιών». Η Σύμβαση απαιτεί τα συμβαλλόμενα κράτη να σέβονται και να υποστηρίζουν τις οικογένειες. Δεν υπάρχει καμία απολύτως σύγκρουση με την υποχρέωση των συμβαλλομένων κρατών να εξασφαλίζουν ότι η ανθρώπινη αξιοπρέπεια και η σωματική ακεραιότητα των παιδιών μέσα στην οικογένεια απολαμβάνουν πλήρη προστασία όπως και των άλλων μελών της οικογένειας.

28. Το Άρθρο 5 απαιτεί από τα συμβαλλόμενα κράτη να σέβονται τις ευθύνες, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των γονέων να «να του παρέχουν, κατά τρόπο που να ανταποκρίνεται στην ανάπτυξη των ικανοτήτων του, τον προσανατολισμό και τις κατάλληλες συμβουλές για την άσκηση των δικαιωμάτων που του αναγνωρίζει η παρούσα Σύμβαση». Και σ' αυτό το σημείο, η ερμηνεία των «κατάλληλων» συμβουλών και προσανατολισμού θα πρέπει να συμφωνεί με το σύνολο της Σύμβασης και δεν αφήνει κανένα περιθώριο για δικαιολόγηση βίαιων ή άλλων σκληρών ή εξευτελιστικών μορφών επιβολής της πειθαρχίας.

29. Κάποιοι θέτουν θρησκευτικά επιχειρήματα για τη δικαιολόγηση της σωματικής τιμωρίας, υπονοώντας ότι κάποιες ερμηνείες θρησκευτικών κειμένων όχι μόνον δικαιολογούν τη χρήση της αλλά τη θεωρούν ακόμη και καθήκον. Η ελευθερία θρησκευτικών πεποιθήσεων ισχύει για όλους σύμφωνα με το Διεθνές Σύμφωνο για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ICCPR-International Covenant on Civil and Political Rights) (άρθρο 18) αλλά η άσκηση μιας θρησκείας ή πεποίθησης θα πρέπει να συνάδει με το σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της σωματικής ακεραιότητας των άλλων ανθρώπων. Η ελευθερία άσκησης της θρησκείας ή πεποίθησης του καθένα είναι πιθανόν να περιορίζεται νομίμως προκειμένου να προστατεύονται τα θεμελιώδη δικαιώματα και οι ελευθερίες των άλλων. Σε μερικά συμβαλλόμενα κράτη, η Επιτροπή ανακάλυψε ότι, μερικές φορές από πολύ νεαρή ηλικία και σε άλλες περιπτώσεις απ' την ώρα που θεωρείται ότι έχουν φθάσει την εφηβεία, ενδέχεται να τους επιβληθούν ποινές εξαιρετικής βίας, συμπεριλαμβανομένου του λιθοβολισμού ή του ακρωτηριασμού, που υπαγορεύονται από κάποιες ερμηνείες του θρησκευτικού νόμου. Αυτές οι ποινές παραβιάζουν ξεκάθαρα τη Σύμβαση και άλλα διεθνή πρότυπα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως έχουν τονίσει τόσο η Επιτροπή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα όσο και η Επιτροπή ενάντια στα Βασανιστήρια, και πρέπει να απαγορευτούν.

V. Μέτρα και μηχανισμοί που απαιτούνται για την εξάλειψη της σωματικής τιμωρίας και άλλων σκληρών ή εξευτελιστικών μορφών τιμωρίας

1. Νομικά μέτρα

30. Η διατύπωση του άρθρου 19 στηρίζεται στο άρθρο 4 και καθιστά σαφές ότι απαιτούνται νομικά όπως και άλλα μέτρα προκειμένου να ικανοποιηθούν οι υποχρεώσεις των κρατών να προστατεύονται τα παιδιά από όλες τις μορφές βίας. Η Επιτροπή υποδέχθηκε θετικά το γεγονός ότι σε πολλά συμβαλλόμενα κράτη η ίδια Σύμβαση ή οι αρχές της έχουν ενσωματωθεί στο εθνικό δίκαιο. Όλα τα κράτη διαθέτουν ποινική νομοθεσία για να προστατεύονται οι πολίτες από τις επιθέσεις. Πολλά κράτη διαθέτουν συντάγματα ή/και νομοθεσία που, αντικατοπτρίζοντας τα διεθνή πρότυπα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και το άρθρο 37 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, υποστηρίζει το δικαίωμα «κάθε παιδιού» στην προστασία από το βασανισμό και τη σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση και

τιμωρία. Πολλά κράτη μάλιστα έχουν συγκεκριμένη νομοθεσία για την προστασία του παιδιού που καθιστά αδίκημα την «κακομεταχείριση», την «κακοποίηση» ή τη «επίδειξη σκληρότητας». Όμως η Επιτροπή έχει διδαχθεί από τη μελέτη των εκθέσεων των κρατών ότι αυτές οι νομοθετικές εξελίξεις δεν εγγυώνται γενικά την προστασία του παιδιού από κάθε είδους σωματική τιμωρία και άλλες σκληρές ή εξευτελιστικές μορφές τιμωρίας στο περιβάλλον της οικογένειας ή σε άλλα περιβάλλοντα.

31. Εξετάζοντας τις εκθέσεις, η Επιτροπή επεσήμανε ότι σε πολλά κράτη υπάρχουν ρητές νομικές διατάξεις στον ποινικό και/ή τον οικογενειακό κώδικα που παρέχουν στους γονείς ή στους άλλους αρμόδιους για τη φροντίδα του παιδιού δικαιολογίες για τη χρήση κάποιου βαθμού βία στη διαδικασία «πειθάρχησης» των παιδιών. Για παράδειγμα, η δικαιολόγηση του «νομίμου», «λογικού» ή «ήπιου» σωφρονισμού αποτελεί μέρος του αγγλικού εθιμικού δικαίου εδώ και αιώνες, όπως και το «δικαίωμα σωφρονισμού» που ισχύει στο δίκαιο της Γαλλίας. Παλαιότερα, σε πολλά κράτη παρεχόταν η ίδια δικαιολόγηση για το σωφρονισμό των γυναικών από τους συζύγους τους και των σκλάβων, των υπηρετών και των μαθητευόμενων τεχνητών από τους αρχιτεχνίτες. Η Επιτροπή τονίζει ότι η Σύμβαση απαιτεί τη διαγραφή όποιας διάταξης (συνταγματικού ή εθιμικού δικαίου) που επιτρέπει κάποιου βαθμού βία εις βάρος των παιδιών (π.χ. «λογικός» ή «ήπιος» σωφρονισμός) στο περιβάλλον του σπιτιού/της οικογένειας ή σε άλλο περιβάλλον.

32. Σε μερικά κράτη η σωματική τιμωρία εφαρμόζεται συγκεκριμένα σε σχολεία και άλλους φορείς, σύμφωνα με κανονισμούς που ορίζουν πώς και από ποιόν να εφαρμόζεται. Σε ένα μικρό αριθμό κρατών η σωματική τιμωρία με τη χρήση μαστιγίου ή ραβδιού εφαρμόζεται ακόμη ως ποινή από τα δικαστήρια στους ανήλικους παραβάτες. Όπως συχνά αναφέρει η Επιτροπή, η Σύμβαση απαιτεί την κατάργηση όλων των σχετικών διατάξεων.

33. Σε μερικά κράτη, η Επιτροπή επεσήμανε ότι ενώ δεν υπάρχει νομική δικαιολόγηση ή επιχείρημα για τη σωματική τιμωρία, παρ' όλ' αυτά, οι παραδοσιακές συμπεριφορές έναντι των παιδιών υποδεικνύουν ότι η σωματική τιμωρία επιτρέπεται. Μερικές φορές αυτές οι συμπεριφορές αντικατοπτρίζονται στις δικαστικές αποφάσεις (οι οποίες αθρώνουν γονείς ή δασκάλους ή άλλα άτομα που έχουν αναλάβει τη φροντίδα του παιδιού από βιαιοπραγία ή κακομεταχείριση με το επιχείρημα ότι ασκούσαν ένα δικαίωμά τους ή την ελευθερία άσκησης ενός μέσου «ήπιου» σωφρονισμού).

34. Υπό το φως της παραδοσιακής αποδοχής των βίαιων και ταπεινωτικών μορφών τιμωρίας των παιδιών, ένας αυξανόμενος αριθμός κρατών έχει αναγνωρίσει ότι η κατάργηση μόνο της εξουσιοδότησης της σωματικής τιμωρίας και όλων των υπάρχοντων δικαιολογήσεων δεν επαρκεί. Επιπλέον, απαιτείται η ρητή απαγόρευση της σωματικής τιμωρίας και άλλων σκληρών ή εξευτελιστικών μορφών τιμωρίας, στην αστική ή ποινική νομοθεσία, προκειμένου να είναι απολύτως σαφές ότι απαγορεύεται να κτυπήσει κανείς με το χέρι, να χαστουκίσει, ή να κτυπήσει με άλλο μέσο ένα παιδί όπως και έναν ενήλικο, και ότι η ποινική νομοθεσία για τη βιαιοπραγία ισχύει το ίδιο σε τέτοιες περιπτώσεις βίας, ανεξάρτητα απ' την ονομασία που της δίνουμε, είτε πειθαρχία είτε «λογικός σωφρονισμός».

35. Αφού η ποινική νομοθεσία ισχύει πλήρως για τις επιθέσεις στα παιδιά, το παιδί προστατεύεται από τη σωματική τιμωρία όπου και να βρίσκεται και όποιος κι αν είναι ο δράστης. Αλλά για την Επιτροπή, δεδομένης της παραδοσιακής αποδοχής της σωματικής τιμωρίας, είναι απαραίτητο η εφαρμοστέα νομοθεσία –π.χ. οικογενειακό δίκαιο, δίκαιο της εκπαίδευσης, νομοθεσία για όλες τις μορφές εναλλακτικής φροντίδας και τα συστήματα απονομής δικαιοσύνης, εργατικό δίκαιο– απαγορεύει σαφώς τη χρήση της σε όλα τα σχετικά περιβάλλοντα. Επιπλέον, είναι χρήσιμο να τονίζεται στους κώδικες δεοντολογίας και καθοδήγησης δασκάλων, κηδεμόνων και άλλων όπως και στους κανόνες ή χάρτες θεσμών το γεγονός ότι είναι παράνομη η σωματική τιμωρία και άλλες σκληρές ή εξευτελιστικές μορφές τιμωρίας.

36. Η Επιτροπή ενδιαφέρεται επίσης για τις εκθέσεις όπου αναφέρεται ότι η σωματική τιμωρία και άλλες σκληρές ή εξευτελιστικές τιμωρίες χρησιμοποιούνται σε καταστάσεις παιδικής εργασίας, συμπεριλαμβανομένου και του περιβάλλοντος του σπιτιού. Η Επιτροπή επαναλαμβάνει ότι η Σύμβαση και τα άλλα εφαρμοστέα εργαλεία ανθρωπίνων δικαιωμάτων προστατεύουν το παιδί από την οικονομική εκμετάλλευση και όποια άλλη εργασία που ίσως αποβεί βλαβερή, παρέμβει στην εκπαίδευση του παιδιού ή είναι βλαβερή για την ανάπτυξη του παιδιού και απαιτεί μερικές εγγυήσεις προκειμένου να διασφαλιστεί η αποτελεσματική εφαρμογή αυτής της προστασίας. Η Επιτροπή τονίζει ότι είναι απαραίτητο η απαγόρευση της σωματικής τιμωρίας ή άλλης σκληρής και/ή εξευτελιστικής μορφής τιμωρίας να εφαρμόζεται σε περιπτώσεις όπου το παιδί εργάζεται.

37. Το άρθρο 39 της Σύμβασης απαιτεί από τα κράτη να λάβουν όλα τα απαραίτητα μέτρα για να προάγουν τη σωματική και ψυχολογική ανάνηψη και κοινωνική επανένταξη του παιδιού θύματος *«κάθε μορφής παραμέλησης, εκμετάλλευσης, ή κακοποίησης· βασανιστηρίου ή άλλης μορφής σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής συμπεριφοράς ή τιμωρίας...»*. Η σωματική τιμωρία και οι άλλες εξευτελιστικές μορφές τιμωρίας ενδέχεται να επιφέρουν σοβαρή βλάβη στη σωματική, ψυχολογική και κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού, απαιτώντας την κατάλληλη υγειονομική και άλλη φροντίδα και θεραπεία. Αυτό πρέπει να λαμβάνει χώρα σε ένα περιβάλλον που ευνοεί τη συνολική υγεία, τον αυτοσεβασμό και την αξιοπρέπεια του παιδιού και μπορεί να επεκταθεί ως αντίστοιχο της οικογενειακής ομάδας του παιδιού. Θα πρέπει να υπάρχει μια διεπιστημονική προσέγγιση στο σχεδιασμό και στην παροχή φροντίδας και θεραπείας, με εξειδικευμένη εκπαίδευση των εμπλεκόμενων επαγγελματιών. Θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι απόψεις του παιδιού σχετικά με όλες τις πτυχές της θεραπείας αλλά και την αναθεώρησή της.

2. Εφαρμογή της απαγόρευσης της σωματικής τιμωρίας και άλλες σκληρές ή εξευτελιστικές μορφές τιμωρίας

38. Η Επιτροπή πιστεύει ότι η εφαρμογή της απαγόρευσης κάθε μορφής σωματικής τιμωρίας απαιτεί αύξηση της συνειδητοποίησης, καθοδήγηση και εκπαίδευση (βλ. παρακάτω, παράγραφος 45 κ.επ.) όλων των εμπλεκόμενων. Θα πρέπει να διασφαλίζεται ότι ο νόμος λειτουργεί προς όφελος του συμφέροντος του θιγόμενου παιδιού – ειδικά όταν οι γονείς ή άλλα μέλη της στενής οικογένειας είναι οι δράστες. Ο πρώτος στόχος της νομοθετικής μεταρρύθμισης για την απαγόρευση της σωματικής τιμωρίας των παιδιών στο πλαίσιο της οικογένειας είναι η πρόληψη: η πρόληψη της βίας εις βάρος των παιδιών αλλάζοντας στάσεις, νοοτροπίες και πρακτικές, υπογραμμίζοντας το δικαίωμα των παιδιών στην ίση προστασία και

παρέχοντας μια σαφή βάση για την προστασία του παιδιού και για την προαγωγή θετικών, όχι βίαιων και συμμετοχικών μορφών ανατροφής των παιδιών.

39. Η επίτευξη σαφούς και πλήρους απαγόρευσης κάθε είδους σωματικής τιμωρίας θα απαιτήσει διάφορες νομικές μεταρρυθμίσεις στα διάφορα συμβαλλόμενα κράτη. Ενδεχομένως να απαιτούνται συγκεκριμένες διατάξεις σε επιμέρους νομοθεσίες που αφορούν θέματα εκπαίδευσης, δικαιοσύνης ανηλίκων και άλλες μορφές εναλλακτικής φροντίδας. Θα πρέπει, όμως, να γίνει σαφές ρητά ότι οι διατάξεις του ποινικού δικαίου για τη βιαιοπραγία αφορούν επίσης και τη σωματική τιμωρία, συμπεριλαμβανομένου του περιβάλλοντος της οικογένειας. Αλλά είναι, επίσης, δυνατόν να συμπεριληφθεί μια διάταξη στο αστικό ή το οικογενειακό δίκαιο που να απαγορεύει τη χρήση όλων των μορφών βίας, συμπεριλαμβανομένης της σωματικής βίας. Αυτή η διάταξη τονίζει ότι οι γονείς ή οι άλλοι κηδεμόνες δεν μπορούν πλέον, όταν διώκονται βάσει του ποινικού κώδικα, να χρησιμοποιούν κανένα παραδοσιακό επιχείρημα για την υπεράσπισή τους ότι είναι δικαίωμά τους να χρησιμοποιούν σωματική τιμωρία («λογική» ή «ήπια»). Το οικογενειακό δίκαιο θα πρέπει να τονίζει θετικά ότι η ευθύνη των γονέων συμπεριλαμβάνει την παροχή των κατάλληλων συμβουλών και καθοδήγησης στα παιδιά χωρίς καμία μορφή βίας.

40. Η αρχή της ίσης προστασίας των παιδιών και των ενηλίκων από βιαιοπραγίες, συμπεριλαμβανομένου και του περιβάλλοντος της οικογένειας, δεν σημαίνει ότι όλες οι περιπτώσεις σωματικής τιμωρίας των παιδιών από τους γονείς τους που έρχονται στην επιφάνεια θα πρέπει να οδηγούν στη δίωξη των γονέων. Η αρχή *de minimis* – ότι, δηλαδή, ο νόμος δεν ασχολείται με ασήμαντα ζητήματα– διασφαλίζει ότι ήσσονος σημασίας επιθέσεις ανάμεσα σε ενηλίκους φθάνουν στο δικαστήριο σε πολύ εξαιρετικές περιπτώσεις· το ίδιο θα ισχύει και για ήσσονος σημασίας επιθέσεις σε παιδιά. Τα κράτη πρέπει να αναπτύξουν αποτελεσματικούς μηχανισμούς αναφοράς και προσφυγής. Μολονότι όλες οι αναφορές για βία εις βάρος παιδιών θα πρέπει να ερευνώνται καταλλήλως και θα πρέπει να διασφαλίζεται η προστασία αυτών από σοβαρές βλάβες, ο στόχος θα πρέπει να είναι να σταματήσουν οι γονείς να χρησιμοποιούν βίαιες ή άλλες σκληρές ή εξευτελιστικές τιμωρίες μέσω υποστηρικτικών και εκπαιδευτικών, όχι ποινικών, παρεμβάσεων.

41. Το καθεστώς προστατευομένου μέλους που έχουν τα παιδιά και η μοναδική εγγύτητα των οικογενειακών σχέσεων απαιτεί οι αποφάσεις δίωξης των γονέων, ή της επίσημης παρέμβασης στην οικογένεια με άλλους τρόπους, να λαμβάνονται με πολύ μεγάλη προσοχή. Η δίωξη των γονέων τις περισσότερες φορές δεν αποβαίνει προς όφελος των παιδιών. Η Επιτροπή πιστεύει ότι η δίωξη και οι άλλες επίσημες μορφές παρέμβασης (για παράδειγμα η απομάκρυνση του παιδιού ή του δράστη) θα πρέπει να γίνεται μόνον όταν θεωρείται και απαραίτητο για την προστασία του παιδιού από σημαντική βλάβη αλλά και ότι εξυπηρετεί το βέλτιστο συμφέρον του θιγόμενου παιδιού. Θα πρέπει να αποδίδεται βαρύτητα στις απόψεις του θιγόμενου παιδιού, ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητά του.

42. Οι συμβουλές και η εκπαίδευση σε όλους όσους εμπλέκονται στα συστήματα προστασίας παιδιών, συμπεριλαμβανομένης και της αστυνομίας, των υπηρεσιών δίωξης και των δικαστηρίων θα πρέπει να υπογραμμίζουν αυτή την προσέγγιση για την εφαρμογή του νόμου. Η καθοδήγηση θα πρέπει επίσης να τονίζει ότι το άρθρο 9 της Σύμβασης απαιτεί ότι κάθε απομάκρυνση του παιδιού από τους γονείς του ή της θα πρέπει να κρίνεται απαραίτητη προς όφελος του παιδιού και να υπόκειται σε

δικαστική αναθεώρηση, σύμφωνα με την εφαρμοστέα νομοθεσία και τις διαδικασίες, με εκπροσώπηση όλων των ενδιαφερομένων μερών, συμπεριλαμβανομένου του παιδιού. Στις περιπτώσεις όπου κρίνεται ότι η απομάκρυνση είναι δικαιολογημένη, θα πρέπει να εξετάζονται οι εναλλακτικές λύσεις τοποθέτησης του παιδιού εκτός της οικογενείας, συμπεριλαμβανομένης της απομάκρυνσης του δράστη, την αναστολή της ποινής και λοιπά.

43. Όταν, παρά την απαγόρευση και τα προγράμματα θετικής εκπαίδευσης και επιμόρφωσης, έρχονται στην επιφάνεια περιπτώσεις σωματικής τιμωρίας εκτός της οικογενειακής εστίας –στο σχολείο, σε άλλους θεσμούς και μορφές εναλλακτικής φροντίδας για παράδειγμα– η δίωξη είναι ενδεχομένως μια λογική αντίδραση. Η απειλή στο δράστη για άλλες πειθαρχικές διώξεις ή απόλυση ίσως επίσης επενεργήσουν ως σαφή αποτροπή. Είναι βασικό η απαγόρευση όλων των μορφών σωματικής τιμωρίας και άλλων βίαιων και εξευτελιστικών μορφών τιμωρίας, και οι ποινές που ενδέχεται να επιβληθούν σε περίπτωση που ασκηθεί αυτή η μορφή τιμωρίας, να διαχέεται σωστά στα παιδιά και σε όσους εργάζονται με τα παιδιά σε όλα τα περιβάλλοντα. Η παρακολούθηση των πειθαρχικών συστημάτων και η θεραπεία των παιδιών πρέπει να αποτελεί μέρος της απαιτούμενης από τη Σύμβαση διατηρήσιμης εποπτείας όλων των θεσμών. Τα παιδιά και οι εκπρόσωποί τους σε όλες τις τοποθετήσεις πρέπει να έχουν άμεση και απόρρητη πρόσβαση σε συμβουλές κατάλληλες για παιδιά (child-sensitive advice), διαδικασίες υπεράσπισης και αναφορών και τελικά στα δικαστήρια, με την απαραίτητη νομική και άλλη βοήθεια. Όσον αφορά τα ιδρύματα, η αναφορά και η εξέταση των βίαιων περιστατικών θα πρέπει να αποτελεί προαπαιτούμενο.

3. Εκπαιδευτικά και άλλα μέτρα

44. Το άρθρο 12 της Σύμβασης υπογραμμίζει τη σημασία της απόδοσης της αρμόζουσας προσοχής στις απόψεις των παιδιών σχετικά με την ανάπτυξη και την εφαρμογή των εκπαιδευτικών και άλλων μέτρων προκειμένου να εξαλειφθεί η σωματική τιμωρία και άλλες βίαιες ή εξευτελιστικές μορφές τιμωρίας.

45. Δεδομένης της ευρείας παραδοσιακής αποδοχής της σωματικής τιμωρίας, η απαγόρευση από μόνη της δεν θα επιτύχει την απαραίτητη αλλαγή στάσεων, νοοτροπιών και πρακτικών. Απαιτείται αύξηση της συνειδητοποίησης σχετικά με το δικαίωμα του παιδιού στην προστασία και σχετικά με τη νομοθεσία που αντικατοπτρίζει αυτό το δικαίωμα. Σύμφωνα με το άρθρο 42 της Σύμβασης, τα συμβαλλόμενα κράτη αναλαμβάνουν να καταστήσουν ευρύτερα γνωστές σε ενήλικες και ανήλικους ομοίως τις αρχές και τις διατάξεις της Σύμβασης μέσω κατάλληλων και ενεργών μέσων.

46. Επιπλέον, τα συμβαλλόμενα κράτη πρέπει να διασφαλίσουν ότι θετικές, μη βίαιες σχέσεις και εκπαίδευση προάγονται διαρκώς από τους γονείς, τους κηδεμόνες, τους δασκάλους και όλους τους άλλους που εργάζονται με παιδιά και οικογένειες. Η Επιτροπή τονίζει ότι η Σύμβαση απαιτεί την εξάλειψη όχι μόνο της σωματικής τιμωρίας αλλά όλων των μορφών σκληρής και εξευτελιστικής τιμωρίας των παιδιών. Η Σύμβαση δεν καθορίζει με λεπτομέρεια πως θα συνδεθούν ή θα συμβουλευθούν οι γονείς τα παιδιά τους. Όμως η Σύμβαση παρέχει ένα πλαίσιο αρχών για να προσανατολίζονται οι σχέσεις τόσο στο εσωτερικό της οικογένειας όσο και ανάμεσα σε δασκάλους, κηδεμόνες και άλλους με τα παιδιά. Οι αναπτυξιακές ανάγκες των

παιδιών πρέπει να τυγχάνουν σεβασμού. Τα παιδιά μαθαίνουν από τις πράξεις των ενηλίκων, όχι μόνον από τα λόγια τους. Όταν οι ενήλικες με τους οποίους είναι πιο κοντά το παιδί χρησιμοποιούν βία και ταπείνωση στη σχέση τους με το παιδί, επιδεικνύουν έλλειψη σεβασμού για τα ανθρώπινα δικαιώματα και δίνουν ένα ισχυρό και επικίνδυνο μάθημα ότι αυτοί αποτελούν νόμιμους τρόπους με τους οποίους μπορεί κανείς να αναζητήσει επίλυση της διαφοράς ή αλλαγή κάποιας συμπεριφοράς.

47. Η Σύμβαση επιβεβαιώνει το καθεστώς του παιδιού ως άτομο και υποκείμενο ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το παιδί δεν είναι κτήμα των γονέων του, ούτε του κράτους, ούτε απλώς το αντικείμενο των ανησυχιών μας. Με αυτό το πνεύμα, το άρθρο 5 απαιτεί οι γονείς (ή, όπου ισχύει, μέλη της διευρυμένης οικογένειας ή η κοινότητα) να παρέχουν στο παιδί τις κατάλληλες συμβουλές και προσανατολισμό με τρόπο συνεπή ως προς την ανάπτυξη των ικανοτήτων του, για την άσκηση εκ μέρους του παιδιού των δικαιωμάτων που αναγνωρίζει η Σύμβαση. Το άρθρο 18, που υπογραμμίζει την πρωταρχική ευθύνη των γονέων ή των νομίμων κηδεμόνων, για την ανατροφή και την ανάπτυξη του παιδιού, δηλώνει ότι *«βασική τους μέριμνα είναι το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού»*. Σύμφωνα με το άρθρο 12, απαιτείται από τα συμβαλλόμενα κράτη να διασφαλίζουν στα παιδιά το δικαίωμα να εκφράζουν τις γνώμες τους ελεύθερα *«για όλα τα θέματα που αφορούν το παιδί»*, και να αποδίδεται στη γνώμη του παιδιού η κατάλληλη βαρύτητα ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητά του. Έτσι τονίζεται η ανάγκη για τρόπους ανατροφής, φροντίδας και διδασκαλίας που σέβονται τα δικαιώματα συμμετοχής του παιδιού. Στο Γενικό Σχόλιο Αρ. 1 με θέμα «Οι Στόχοι της Εκπαίδευσης», η Επιτροπή τόνισε τη σημασία μιας μορφής αναπτυξιακής εκπαίδευσης *«που έχει επίκεντρο το παιδί, είναι φιλική προς το παιδί και ενδυναμώνει το παιδί»*¹⁶.

48. Η Επιτροπή επισημαίνει ότι υπάρχουν πολλά παραδείγματα υλικών και προγραμμάτων που προάγουν τις θετικές, μη βίαιες μορφές ανατροφής και εκπαίδευσης, που απευθύνονται στους γονείς, άλλους κηδεμόνες και δασκάλους και έχουν αναπτυχθεί από κυβερνήσεις, γραφεία των Ηνωμένων Εθνών, ΜΚΟ και άλλους φορείς¹⁷. Το υλικό αυτό μπορεί να προσαρμοσθεί καταλλήλως προκειμένου να χρησιμοποιηθεί σε διαφορετικές καταστάσεις και κράτη. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης μπορούν να παίξουν σημαντικότατο ρόλο στην αύξηση της συνειδητοποίησης και στην εκπαίδευση του κοινού. Η αμφισβήτηση της παραδοσιακής εξάρτησης από τη σωματική τιμωρία και άλλες σκληρές ή εξευτελιστικές μορφές πειθαρχίας απαιτεί δράση. Η προαγωγή των μη βίαιων μορφών ανατροφής και εκπαίδευσης θα πρέπει να οικοδομηθεί σε όλα τα σημεία επαφής ανάμεσα στο κράτος και τους γονείς και τα παιδιά, στα σημεία παροχής υπηρεσιών υγείας, κοινωνικής πρόνοιας και εκπαίδευσης, συμπεριλαμβανομένων των φορέων που απευθύνονται στη νηπιακή ηλικία, τους βρεφονηπιακούς σταθμούς και τα σχολεία. Θα πρέπει επίσης να ενσωματωθεί στην αρχική και εσωτερική εκπαίδευση των δασκάλων και όσων εργάζονται με παιδιά στο σύστημα παροχής φροντίδας και στο δικαστικό σύστημα.

¹⁶ Βλ. υποσημείωση 6.

¹⁷ Η Επιτροπή συστήνει ως ένα παράδειγμα το βιβλίο της UNESCO με τίτλο “Eliminating corporal punishment: The way forward to constructive child discipline”, UNESCO publishing, Παρίσι 2005. Το βιβλίο αυτό παρέχει μια δέσμη αρχών για εποικοδομητική πειθαρχία που πηγάζουν από τη Σύμβαση και περιέχει επίσης παραπομπές στο ίντερνετ για υλικά και προγράμματα που είναι διαθέσιμα σε ολόκληρο τον κόσμο.

49. Η Επιτροπή προτείνει ότι τα συμβαλλόμενα κράτη ενδεχομένως να επιθυμούν να αναζητήσουν τεχνική βοήθεια από, μεταξύ άλλων, την UNICEF και την UNESCO σχετικά με την αύξηση της συνειδητοποίησης, την εκπαίδευση και την επιμόρφωση του κοινού προκειμένου να προαχθούν οι μη βίαιες στάσεις και νοοτροπίες.

4. Παρακολούθηση και αξιολόγηση

50. Η Επιτροπή, στο Γενικό Σχόλιο Αρ. 5 με θέμα «Γενικά Μέτρα για την Εφαρμογή της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού», τονίζει την ανάγκη για συστηματική παρακολούθηση εκ μέρους των συμβαλλομένων κρατών της πραγμάτωσης των δικαιωμάτων του παιδιού μέσω της ανάπτυξης των κατάλληλων δεικτών και τη συγκέντρωση επαρκών και αξιόπιστων δεδομένων¹⁸.

51. Έτσι, τα συμβαλλόμενα κράτη θα είναι σε θέση να παρακολουθούν την πρόοδο που σημειώνουν προς την εξάλειψη της σωματικής τιμωρίας και άλλων σκληρών ή εξευτελιστικών μορφών τιμωρίας και με τον τρόπο αυτό να πραγματώσουν το δικαίωμα του παιδιού στην προστασία. Η έρευνα που χρησιμοποιεί συνεντεύξεις με παιδιά, τους γονείς τους και τους άλλους κηδεμόνες τους, με απόρρητο το περιεχόμενό τους και με τις κατάλληλες ηθικές εγγυήσεις, είναι απαραίτητη για την ακριβή εκτίμηση της εξάπλωσης αυτών των μορφών βίας στο εσωτερικό των οικογενειών και τις προσεγγίσεις έναντι αυτών. Η Επιτροπή παροτρύνει όλα τα συμβαλλόμενα κράτη να διεξάγουν ή να αναθέσουν τέτοιες έρευνες, με όσο πιο αντιπροσωπευτικές ομάδες του πληθυσμού, προκειμένου να παρέχουν βασικές πληροφορίες και μετά σε τακτά χρονικά διαστήματα προκειμένου να μετράται η σημειούμενη πρόοδος. Τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας είναι δυνατόν να αποτελέσουν σημαντικό οδηγό για την ανάπτυξη παγκόσμιων και στοχευμένων εκστρατειών αύξησης της συνειδητοποίησης και προγραμμάτων εκπαίδευσης για τους επαγγελματίες που εργάζονται με ή για παιδιά.

52. Η Επιτροπή υπογραμμίζει επίσης στο Γενικό Σχόλιο Αρ.5 τη σημασία της ανεξάρτητης παρακολούθησης της εφαρμογής από κοινοβουλευτικές επιτροπές για παράδειγμα, ΜΚΟ, πανεπιστημιακούς φορείς, επαγγελματικές ενώσεις, ομάδες νέων και ανεξάρτητους φορείς ανθρωπίνων δικαιωμάτων (βλ. επίσης το Γενικό Σχόλιο Αρ.2 της Επιτροπής με θέμα «Ο Ρόλος των Ανεξάρτητων Εθνικών Θεσμών Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην Προστασία και Προαγωγή των Δικαιωμάτων του Παιδιού»¹⁹). Όλοι αυτοί οι φορείς θα μπορούσαν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην παρακολούθηση της πραγμάτωσης του δικαιώματος του παιδιού στην προστασία από κάθε σωματική τιμωρία και άλλη σκληρή ή εξευτελιστική μορφή τιμωρίας.

VI. Απαραίτητα στοιχεία για τις αναφορές σύμφωνα με τη Σύμβαση

53. Η Επιτροπή αναμένει από τα συμβαλλόμενα κράτη να συμπεριλαμβάνουν στις σύμφωνα με τη Σύμβαση περιοδικές εκθέσεις τους πληροφορίες για τα μέτρα που έχουν ληφθεί για την απαγόρευση και την πρόληψη κάθε σωματικής τιμωρίας ή άλλων σκληρών ή εξευτελιστικών μορφών τιμωρίας στην οικογένεια και σε άλλα περιβάλλοντα, συμπεριλαμβανομένων των δραστηριοτήτων αύξησης της

¹⁸ Committee on the Rights of the Child, General Comment No.5, “General Measures of Implementation for the Convention on the Rights of the Child”, 2003.

¹⁹ Committee on the Rights of the Child, General Comment No.2 με θέμα “The role of independent national human rights institutions in the protection and promotion of the rights of the child”, 2002.

συνειδητοποίησης και προαγωγής θετικών, μη βίαιων σχέσεων. Αναμένει, επίσης, να περιλαμβάνουν στις εκθέσεις τους αυτές και την εκτίμηση του συμβαλλόμενου κράτους για την πρόοδο που έχει σημειώσει προς την επίτευξη του απόλυτου σεβασμού του δικαιώματος του παιδιού στην προστασία από κάθε μορφής βία. Η Επιτροπή, επίσης, προτρέπει τους φορείς των Ηνωμένων Εθνών, τους εθνικούς φορείς ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τους ΜΚΟ και άλλους αρμόδιους φορείς να της παρέχουν σχετικές πληροφορίες για το νομικό καθεστώς και τη διάδοση της σωματικής τιμωρίας και την πρόοδο προς την εξάλειψή της.